

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 3. јула 2017. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: Проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Ужа научна област: наука о књижевности, америчка књижевност

Датум избора у звање: 28.09.2005.

Проф. др Весна Лопичић, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Ужа научна област: наука о књижевности, англоамеричка књижевност и култура

Датум избора у звање: 02.03.2009.

Проф. Др Биљана Дојчиновић, ванредни професор, наука о књижевности, 1. 11. 2011,

Филолошки факултет Универзитета у Београду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Светлана, Драгослава, Младеновић
Датум и место рођења	12. 10. 1976, Туприја
Наслов магистарске тезе	Кандидаткиња је докторске студије уписала без одбрањене магистарске тезе, на основу високог просека с редовних студија

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ХРОНОТОПИ У ВЕЛИКИМ РОМАНИМА ВИЛИЈЕМА ФОКНЕРА ИЗ ЦИКЛУСА О ЈОКНАПАТОФИ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Светлане Младеновић обухвата 278 компјутерски штампаних страница, а подијељена је на следећа поглавља: 1. **Увод** (стр. 1–46); 2. **Бахтинова теорија хронотопа** (47–86); 3. **Хронотоп разарања идиле у *Буци и бесу*** (87–116); 4. **Хронотоп у *Авесаломе, Авесаломе!*** (117–168); 5. **Хронотопи у *Светлости у августу*** (169–241); 6. **Хронотоп у *Док лежах на самрти*** (242–259); 7. **Закључак** (260–265); **Библиографија** (266–278). Списак литературе садржи 181 библиографску јединицу.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Увод дефинише предмет истраживања дисертације као анализу дјела великог америчког романописца, добитника Нобелове награде и представника књижевног модернизма, Вилијема Фокнера, на корпусу од четири најрепрезентативнија и најуспјелија романа из његовог прозног митолошког царства, које је назвао Јокнапатофа (*Бука и бес, Док лежах на самрти, Светлост у августу и Авесаломе, Авесаломе!*), уз примјену појма хронотопа руског теоретичара Михаила Бахтина. У Уводу Светлана Минић износи претпоставку која треба да буде потврђена тезом – да ће хронотоп, као формално-садржајна категорија књижевности и средство књижевне анализе из новог угла потврдити или преформулисати најважније критичке увиде о Фокнеровом делу – како оне општег типа, о јединству тематике и форме и сврсисходности модернистичких техничких иновација у његовим романима, тако и оне који се односе на кључна питања и енигме појединачних романа. На тај начин кандидаткиња ће показати да теорија хронотопа може да послужи као самосталан и хеуристички плодан приступ делу великог романописца. Позивајући се на Конрада Ејкена, критичара који је међу првима утицао на успостављање Фокнерове репутације као великог романописца, кандидаткиња преузима Ејкенов лајтмотив о јединству тематике и форме у Фокнеровом делу и најављује начин употребе хронотопа у тези – он треба да потврди радикалну модернистичку експерименталност Фокнерове књижевности како на плану форме, тако и на плану уметничко-идеолошког смисла. Фокнеров приступ америчком Југу кандидаткиња Минић упоређује са дефамилијаризацијом коју спроводи етнограф када ради на домаћем терену, настојећи да условно постане странац и да пружи свјеже виђење познатих феномена, кроз „измештену“ визуру. Примјена ове етнографске метафоре на Фокнеров рад у духу је савремених наратолошких надоградњи теорије хронотопа – као теорије фикционалних светова. Светлана Младеновић најављује да ће оквир за разматрање формално-тематски „измештених“ визура Фокнерових романа бити основне детерминанте фикционалних свјетова – које заправо представљају хронотоп – а то су вријеме и простор (при чему ће, као и код Бахтина, нагласак бити стављен на вријеме), као и начин на који се на ове основне детерминанте надограђују други слојеви уметничко-идеолошког смисла. У складу с тим, у другом делу Увода кандидаткиња Минић даје приказ преовлађујуће струје у анализи Фокнеровог времена – а то је бергсонистички приступ, као и преглед основних поставки Бергсоновог појма трајања и интуиције и њиховог утицаја на модернистичку књижевну естетику. Осим приказа бергсонистичког приступа, идентификовани су и

његови недостаци, уз сугестију да Бахтинов хронотоп пружа начин да се они превазиђу. У трећем делу Увода, кандидаткиња даје приказ растућег корпуса бахтиновских читања Фокнера, са нагласом на хронотопским анализама. На основу анализе овог корпуса, она закључује да истраживачи не искоришћавају увијек све потенцијале Бахтиновог мултифункционалног појма хронотопа, било зато што дају приоритет хетероглосији и полифонији, које се једнако плодно примјењују на Фокнерово дело, због његовог експериментисања са наративним гласом, било зато што хронотопску анализу комбинују са постмодернистичким премисама, које понекад ограничавају домете хронотопа. Кандидаткиња излаже и оквир који ће осигурати да ће хронотопске анализе у тези захватити заиста кључна питања Фокнерових главних романа – то је обиман корпус фокнеровске критике из различитих периода на који се кандидаткиња наслања и у складу са којом формулише своје хронотопске претпоставке које доказује у анализи.

У другом поглављу, под називом „Бахтинова теорија хронотопа“ изложен је основни теоријски оквир коришћен у анализи Фокнерових романа. У поглављу се даје приказ Бахтинове теорије хронотопа и кратак преглед развојних фаза у Бахтиновим разматрањима књижевног времена, будући да је том питању руски мислилац био посвећен читавог живота. Поред излагања теорије хронотопа, кандидаткиња настоји да утврди у чему се састоји допринос овог појма у проучавању књижевног времена и простора, јер је због штурих поставки теорије хронотопа код Бахтина испрва тешко утврдити чему он дугује своју хеуристичку снагу. Као што је у Уводу размотрен утицај Бергсона на Бахтинову мисао, у овом поглављу је нагласак на кантовској инспирацији појма хронотопа и на тумачењу донекле противречног односа хронотопа према Кантовом времену, који разрешава Шолц. Кандидаткиња Минић даје одабрани преглед савремених тумачења Бахтиновог хронотопа и сугерише да потешкоће у разумевању овог појма проистичу из неразлучивања његове двије главне функције. Једна је инспирисана Кантовим априорним категоријама из *Критике чистог ума* и у њој су вријеме и простор схваћени као медијум који представља услов било ког чина синтезе, односно повезивања елемената у људском сазнању света. Друга, донекле запостављена функција, односи се на вишеплану метафоричност хронотопа и кандидатиња сугерише да би се она најбоље могла схватити из угла нпр. теорије појмовних метафора когнитивне лингвистике или концепције простора Јурија Лотмана, једног од оснивача московско-тартуске школе семиотике и представника совјетског структурализма. Кандидаткиња слиједи ову другу везу и у повезивању два значајна руска теоретичара ослања се на истраживања А. Леших и А. Рида, аутора једне од ретких студија која истражује сличности између Бахтина и Лотмана. Радови оба аутора потврђују да се на Бахтиново дјело може примјенити Лотманова теорија моделативних система. И когнитивна лингвистика и Лотманова истраживања потврђују да се просторни односи и схеме могу искористити у другим когнитивним доменима и нуде механизам за ову мултифункционалну примјену времена и простора, што кандидаткиња примјењује на хронотоп. Овај увид представља одговор на питање постављено на почетку другог поглавља – у чему се састоји *новум* Бахтинове теорије хронотопа, која омогућава коперникански обрт у проучавању Фокнеровог времена.

У трећем поглављу под називом „Хронотоп разарања идиле у *Буци и бесу*“ кандидаткиња полази од жанровске окоснице романа и износи тезу да се Фокнеров модернистички првијенац може тумачити помоћу Бахтиновог хронотопа разарања идиле. У анализи су инкорпориране теме које су испитиване и у другим критичким приступима, као што су јаз између субјективног и хронолошког времена, опозиција између природе и

антиприроде, аутентичних и деградираних људских односа, урушење традиције без понуђених алтернативних погледа на свет, али она у основи има за циљ да редефинише прбовитно „хронотопско“ виђење романа које је формулисао Сартр и које је до данас остало утицајно у критичкој литератури. Уважавајући Сартрове увиде о *Буци и бесу*, кандидаткиња Минићих је ставила у други оквир и омогућила њихово радикално другачије читање. Кандидаткиња у нови оквир инкорпорира увиде реномираних Фокнерових тумача (Жан Пол Сартра, Жана Пуијона, Џорџа Мариона О'Донела, Андре Блекастана, Харолда Блума, Маргарет Бауер, Гарија Сторхофа и других) и у закључку показује како се радикална модернистичка експерименталност *Буке и беса* може читати и у хронотопском кључу.

У четвртом поглављу под називом „Хронотоп у *Авесаломе, Авесаломе!*“, кандидаткиња полази од кључног питања овог романа које се профилисало у фокнеровској критици, а то је формално-садржајно проблематизовање могућности реконструисања прошлости и показује да се оно успешно може сагледати кроз жанровску и хронотопску визуру Михаила Бахтина. Као и на примеру *Буке и беса*, кандидаткиња је и у анализи овог романа показала да се оно што се сматра модернистичком експерименталношћу може читати кроз хронотопску визуру – конкретно, у случају *Авесаломе*, као жанровска неуклопљеност „епског хронотопа“ у савременом роману. Додатно, надовезујући се на Мекхејлово тумачење *Авесаломе* као парадигматичног дела које демонстрира епистемолошку доминанту модернистичке књижевности, кандидаткиња уместо Мекхејлове метафоре детективског истраживања уводи метафору етнографског истраживања, која на потпунији начин објашњава енигму овог Фокнеровог романа. Када је реч пак о постмодернистичкој онтолошкој доминанти коју *Авесаломе* такође садржи, кандидаткиња показује да се она успешно може преформулисати као тензија између епске и романескне форме у овом роману. У наставку поглавља, *Авесаломе* је анализиран уз примјену хронотопа сусрета. У тој анализи, која представља оригиналан допринос проучавању *Авесаломе*, будући да роман још није тумачен у том кључу, Светлана Младеновић успешно потврђује две постављене тезе: да се једна од кључних сцена романа може интерпретирати као хронотоп сусрета и да та сцена у композицији романа има стожерну организујућу функцију и да такође пружа кључ за уметничко-идеолошки смисао романа.

У петом поглављу под називом „Хронотопи у *Светлости у августу*“, кандидаткиња Минић настоји да одговори на двије основне групе замјерки овом роману које су артикулисане у фокнеровским студијама, полазећи од претпоставке да ти „недостаци“ нису плод немарности и невјештости, већ намјерне Фокнерове стратегије у једном од његових највећих романа. Прва група замјерки односи се на мањак структурне кохерентности и јединства романа, а друга на централни лик Џоа Кристмаса. У анализи са становишта Бахтиновог хронотопа редом се профилишу Ленин хронотоп, Кристмасов хронотоп и њихово карневалско разрешење. Ступајући у плодан дијалог са класичним корпусом фокнеровске критике, укључујући између осталог Клинта Брукса, Олгу Викери, Алфреда Казина и Сестру Кристин Морисон, али и са новијим тумачењима, попут оног које дају Филип Вајнстајн, Мартин Крајсвирт и Овен Робинсон, и повлачећи паралелу са сродним, митолошким тумачењем *Светлости у августу*, кандидаткиња даје плаузибилну анализу у којој посебно вреди издвојити читање Кристмасовог лика помоћу хронотопа луде и карневалског краља.

У шестом поглављу под називом **Хронотоп у Док лежах на самрти** кандидаткиња на основу кратког прегледа тумачења овог Фокнеровог романа показује да је у анализама његових техничких и формалних одлика, али и у анализама симболике и ликова препознат значај књижевног простора. Будући да је Фокнер у овом роману издашно користио богате потенцијале књижевног простора, у хронотопској анализи је стављен већи акценат на простор него на вријеме. Такође, у намјери да захвати што шири дијапазон функционалности књижевног простора, поред Бахтинове теорије хронотопа кандидаткиња у анализи овог романа примјењује и теорију Јурија Лотмана о уметничком простору као о средству уметничког моделовања и једној од компоненти општег језика којим говори уметничко дело.

У **Закључку** кандидаткиња резимира резултате свог истраживања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Младеновић Д. Светлана „Уметнички простор у роману *Док лежах на самрти*“. *Philologia Mediana* 7 (2015). pp. 279-292.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У закључку истраживања ауторка дисертације, Светлана Младеновић наводи да је циљ овог научног рада у коме је Бахтинова теорија хронотопа примијењена у анализи четири романа из такозваног „великог периода“ Фокнеровог стваралаштва не само да да допринос једном новом, али перспективном правцу истраживања у фокнеровским студијама, већ и да га чвршће теоријски заснује, тако што ће показати које одлике Фокнерове књижевности и Бахтинове мисли оправдавају овај на први поглед необичан спој. Увиђајући сложеност Фокнеровог времена, ауторка је већ избором методологије – Бахтинове теорије хронотопа – изнијела први критички суд, који је успјешно одбранила поређењем са класичним, бергсонистичким приступом. Приказом Бергсонове философије и Бахтиновог отклона од Бергсона, ауторка је идентификовала заједничке корјене ова два приступа, ставила их у међусобни однос и приказала као развојне фазе у проучавању Фокнеровог времена. Теоријско-методолошком делу тезе – приказу Бахтинове теорије хронотопа – кандидаткиња је такође приступила проблемски, настојећи да препозна у чему се састоји *новум* Бахтиновог приступа књижевном времену. По њеним речима, резултат овог истраживања, сажет у једној реченици, гласи да дубока сродност између америчког писца и руског мислиоца лежи у споју између времена и форме. Наиме,

Фокнерово модернистичко експериментисање с романескном формом одразило се и на вријеме, и то у оба импулса – како у разбијању наративне кохерентности и континуитета, тако и у стварању нових веза структурним средствима. Кандидаткиња је показала да се сложена интегришућа структура која настаје као резултат овог експериментисања и која представља однос унутрашњег времена романа са моделом света романа, може најбоље захватити помоћу хронотопа. У детаљним анализама четири кључна Фокнерова романа Светлана Младеновић је показала да хронотопи имају стожерну улогу у композицији романа, карактеризацији, и пре свега у умјетничко-идеолошком смислу романа и да могу да захвате оно ново што Фокнеров модернистички књижевни експеримент доноси на плану израза и значења.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ докторске дисертације Светлане Младеновић јесте да применом Бахтинове теорије хронотопа освијетли радикалну формалну и уметничко-идеолошку експерименталност Фокнерове књижевности на корпусу од његова четири највећа романа. Кандидаткиња је остварила постављени циљ и промишљеним и теоријски чврсто утемељеним ишчитавањем Фокнерових романа дошла до читавог низа вриједних увида и закључака. Тиме је доказала да теорија хронотопа може да послужи као самосталан и хеуристички плодан приступ дјелу великог романописца и дала допринос једном релативно новом, али све популарнијем правцу у студијама Фокнера. Посебно треба истаћи да се кандидаткиња није задовољила само приказом књижевно-теоријског појма хронотопа, већ је у теоријско-методолошком дјелу тезе настојала да идентификује у чему се састоји његов допринос у проучавању књижевног времена, будући да хронотоп и данас представља последњу реч у проучавању књижевног времена, упркос томе што Бахтинова студија датира из 1937-38. године, са завршним белешкама из 1973. Уместо пуког излагања методологије која се користи у тези, теоријско-методолошки део стога такође представља аналитички и проблемски приказ. У анализама Фокнерових романа Светлана Младеновић показује темељно познавање фокнеровске критике, аргументовано излаже своје виђење и доноси самосталне критичке судове, ступајући у плодан дијалог са реномираним тумачима Фокнеровог дела, често исказујући и неслагање са њима и препознајући аспекте Фокнерових дела који су други истраживачи пропустили да примјете. Примјеном хронотопа у анализи репрезентативних Фокнерових романа Светлана Младеновић долази до свјежих и иновативних увида који представљају научни допринос проучавању Фокнера, српској англистици и науци о књижевности. Дисертација је писана прегледним и јасним научним стилем, који употпуњује позитиван утисак о овој докторској дисертацији.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изложеног, Комисија сматра да је Светлана Младеновић обрадом теме под насловом *Хронотопи у великим романима Вилијема Фокнера из циклуса о*

Јокнапатофи сачинила вриједно научно дело, од несумњивог значаја за српску англистику и науку о књижевности. Због тога предлагемо Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидаткињи одобри приступ усменој одбрани рада.

Потписи чланова Комисије:

Проф. др Радојка Вукчевић, редовни професор

Проф. др Весна Лопичић, редовни професор

Проф. др Биљана Дојчиновић, редовни професор